

"Panelsamtal om matkrisen, produktion, investeringar och anständigt arbete" – ILO:s 97:e internationella arbetskonferens, Genève, 11 juni 2008

IUL:s generalsekreterare Ron Oswalds tal

IUL välkomnar ILO:s livsmedelspolitiska diskussion om kopplingen mellan livsmedelstrygghet, produktion, investeringar och anständigt arbete eftersom det är exakt de perspektiven på den aktuella krisen som saknas i de flesta analyser och politiska förslag som framkastas idag, till exempel FAO-toppmötet i Rom om livsmedelsförsörjningen i världen, som vi därför betraktar som ett misslyckande.

Ett av skälen till misslyckandet är att matkrisen framförallt ses i ljuset av de senaste tre årens snabba prisstegringar på mat. Men det är ju bara ett av många uttryck för en ihållande, mer långvarig kris där över 800 miljoner människor regelbundet förvägras rätten till tillräckligt med mat, bland annat de som arbetar inom jordbruket. Vi minns uttalandet i Romdeklarationen 1996 om en tryggad global livsmedelsförsörjning: "Vi anser det oacceptabelt att drygt 800 miljoner människor världen över, och speciellt i utvecklingsländer, saknar tillräckligt med mat för att täcka sina grundläggande näringsbehov." Och detta var när världsmarknadspriset på viktiga jordbruksråvaror befann sig i fritt fall och nådde sina lägsta nivåer på trettio år. Oavsett om jordbrukspriserna går i botten eller taket så förvägras hundratals miljoner människor rätten till mat.

2002 publicerade IUL skriften "WTO och världens livsmedelsförsörjning". Redan i inledningen ställde vi följande frågor: "Varför går till exempel 820 miljoner människor idag hungriga, om tillgången till säker, näringsrik mat är så viktig? Och varför går folk i livsmedelsexporterande länder hungriga, och hur kan det finnas lantarbetare bland de undernärda? Varför räknas löneanställda lantarbetare och småbrukare till världens fattigaste, när värdet av den globala exporten av lantbruksprodukter uppgår till 545 miljarder USD? Hur kan det komma sig att produktionsförhållandena för livsmedel är så farliga för hälsan och välbefinnandet, samtidigt som drygt hälften av världens arbetskraft ägnar sig åt just lantbruksproduktion?"

Sedan 2002 har den globala handeln med jordbruksprodukter stadigt ökat till över 700 miljarder USD – och den siffran är från tiden före den rådande hyperinflationen. Var finns de fördelar med en utvidgad handel inom jordbruket som utlovades av WTO, vars Doharunda FAO nu propas på måste fullbordas som den främsta lösningen på den globala svälten? 2007 uppskattade FAO att 850 miljoner människor var kroniskt undernärda, trots att livsmedelsproduktionen ökade snabbare än befolkningstillväxten. Idag 2008 pratar till och med Internationella valutafonden om ytterligare 100 miljoner potentiella nya svältoffer.

Ett system som rutinmässigt dömer över 800 miljoner människor till svält och undernäring befinner sig uppenbarligen självt i ett *permanent* kristillstånd. Ur ett internationellt människorättsperspektiv är detta inte bara ett misslyckande, utan ett brott. Människorätten fastslår ju alla människors lika rätt till bra och

billig mat och ålägger stater och regeringar plikten att infria och försvara den rättigheten. Till dem som drabbas allra värst av detta enorma brott mot rätten till mat hör lantarbetarna, den ungefärliga halvmiljard män och kvinnor som producerar maten vi alla är beroende av.

Det som är nytt idag är de nästan samtidiga massprotester i ett 30-tal länder som förvandlat det pågående människorättsbrottet till en potentiell politisk kris för stater och regeringar.

Det **nya** inslaget som driver på protesterna är hyperinflationen på baslivsmedel. Priset på vissa baslivsmedel har fördubblats eller tredubblats inom loppet av ett år eller rentav på några månader. Den 31 mars steg rispriset med 31 % *på en enda dag*. 25 februari steg vetepriset med 27 %.

Uppskattningar ger vid handen att för varje procentenhet som priset på baslivsmedel stiger tvingas 16 miljoner nya människor ut i svält. Det första vi måste fråga oss är alltså varför så många miljoner redan idag är i farozonen och varför så många av dem jobbar i jordbruket.

Och varför kommer inga officiella förslag om att höja lantarbetarnas löner som kompensation för minskad köpkraft och sjunkande kaloriintag – om det nu är så viktigt att få stopp på prishöjningarna? Varför tvingades miljontals lantarbetare ut i svält och fattigdom när råvarupriserna på jordbruksprodukter ständig *sjönk* som de gjorde hela 1990-talet? Vi bör fråga oss varför detaljhandelspriset på till exempel kaffe, te eller socker i princip var stabilt eller rentav steg i över tio år samtidigt som världsmarknadspriset på just de varorna befann sig i långvarigt fritt fall. Varför ökade under de åren de transnationella förädlarnas och handlarnas vinst, köpkraft och marknadsinflytande, samtidigt som kaffe-, te- och sockerarbetarnas löner stagnerade eller i vissa fall sjönk dramatiskt?

Var finns den koppling mellan råvarupriser, detaljhandelspriser, löner och köpkraft som WTO lovade oss att en liberaliserad handel skulle åstadkomma tack vare ett "optimalt resursutnyttjande"? Beroendet av instabila globala råvarupriser gör att hela befolkningsgrupper idag står på gränsen till svält.

FAO-toppmötet förra veckan avslutades med en maning till ett snabbt slutförande av Doharundan. Men varför ska vi hetsa fram en snabb fullbordan av Doharundan när det ju var WTO-systemet – och jordbruksavtalet i synnerhet – som banade vägen för det importuppsving som idag ödelagt livsmedelsproduktionen lokalt och nationellt? Mellan 1995 och 2000 sjönk majspriset i Mexiko med 70 % samtidigt som priset på tortilla – majsbrödet som är landets basmat – steg med 300 % och fyrdubblades på bara några månader förra året. Under den femårsperioden har uppskattningsvis 1,3 miljoner arbetare och småbönder tvingats bort från landsbygden i jakten på arbete. Och många av dem kunde inte ens stanna kvar i Mexiko.

Råvarupriser i sig säger ingenting alls om huruvida lantarbetarna – eller städernas fattiga – klarar av att skaffa mat för dagen. *De centrala frågorna är sårbarhet, instabilitet och jakten på profit i hela livsmedelsproduktionen.*

Medan ytterligare 100 miljoner människor eventuellt hotas av svält på grund av den snabba prisökningen på spannmål och oljevaxter slår bolagsvinsterna för handlare och primärförädlare alla rekord. Cargill – den världsledande handlaren – noterade en vinstökning på 86 % för råvaruhandeln första

kvartalet i år. Vinsten 2007 för ADM – tvåa globalt bland handlare – steg med 67 % i fjol. Bunge som surfar in på efterfrågevågen för oljeväxter till biodiesel såg vinsten öka med 77 % första kvartalet i år. Nestlé – världsetta bland livsmedelsföretag – presenterade exceptionella vinstsiffror för 2007 och sjösatte ett aktieåterköpsprogram för 25 miljarder USD – samtidigt som de anställda fick höra att högre råvarupriser innebar att de fick förbereda sig på nedskärningar och lönesänkningar.

Man letar förgäves efter ordet "företag" i FAO:s 50-sidiga informationsmaterial till toppmötet om matkrisen – och det i en rapport med titeln "Fakta, perspektiv, konsekvenser och nödvändiga åtgärder". Inte heller hittar man ordet i OECD-FAO:s jordbruksöversikt Agricultural Outlook 2008-2017 – även om den faktiskt innehåller ett budskap till världens fattiga att de minst under den kommande tioårsperioden inte kommer att ha råd med mat. I de här texterna nämns överhuvudtaget aldrig huvudaktörerna och de centrala frågorna i krisen i den globala livsmedelsförsörjningen. Drivkraften bakom liberaliseringen av handeln med jordbruksprodukter de senaste tio åren – nämligen den enorma ökningen av de transnationella företagens räckvidd, makt och marknadsandel inte bara över gränser utan inom lokala och nationella marknader genom handel inom företag och dotterbolag – lyser helt med sin frånvaro. Allt som finns är marknader, marknadssignaler och priser. Med sådana "fakta" och "perspektiv" är det dessvärre inte möjligt att förstå de verkliga mekanismerna i krisen och hur problemen ska hanteras

Krafterna som driver fram svälten är inga naturkrafter – de är resultatet av människors handlingar. Om världens spannmålslager nu är på upphällningen så beror det på att regeringar systematiskt utsatts för påtryckningar, lobbyverksamhet, utpressning och luredrejeri för att sälja av dem och på så vis privatisera en viktig mekanism för fördelning av livsmedelstillgångarna. Idag är det företagen som bestämmer över jordens livsmedelstillgångar. Den offentligt finansierade jordbruksforskningen har inte bara "minskat" – den har medvetet monterats ner under Världsbankens vakande öga, som därmed sett till att ge företagen ensamrätt till all sådan forskning.

Huvudrollsinnehavarna har alltså gjorts osynliga – i synnerhet de företagsjättar och finansiella investerare som allt oftare dikterar vilken sorts livsmedel som planteras, skördas, förädlas och marknadsförs och till vilket pris – och det enda som finns kvar är en "handlingsplan" som säger åt de fattiga att inget egentligen kommer att förändras. Rom-toppmötet borde ha varit ett tillfälle för regeringar och stater att visa sin vilja att följa upp de löften de gett under internationell lag om att värna och tillämpa rätten till mat. Istället avslutades mötet med mummel om humanitärt bistånd och vaga krav på mer investeringar, mer utsäde, mer gödsel och så vidare – utan minsta ord om vilket slags investeringar som behövs, vilka investerare, vilket utsäde, och för vem man ska investera.

Medan internationella organ plötsligt fått upp ögonen för underinvesteringarna i jordbruket har investeringarna i råvaruindex ökat från 13 miljarder USD 2003 till 260 miljarder USD i mars 2008 – och enligt vissa analytiker kan triljondollargränsen snart vara nådd. Ändå avfärdade FAO i sin "bedömning av utvecklingen på senare tid" hela fenomenet i två stycken i informationsmaterialet för Rom-konferensen. Och i avslutningens "politiska

alternativ” nämns det inte alls. Riskkapital och hedgefonder – investerare med siktet inställt på kortsiktig hög avkastning – har expanderat bortom futuresmarknaderna och spenderar nu miljardbelopp på att köpa jordbruksmark, råvaror och infrastruktur. Verkligheten är det ingen som bryr sig om – och alltså inte heller produktionen, investeringarna och det anständiga arbetet. Knäckfrågan är ju vad vi investerar i, hur produktionen ser ut och vem som har nytta av den.

Världsbankens forskare har övertygande visat att den enorma omdirigeringen av spannmål och oljevaxter till biobränsleproduktion är en viktig bakomliggande orsak till inflationen på mat – och svarar för mellan en tredjedel och 75 % av prisstegringen enligt en studie – när markanvändning och konsekvenserna för livsmedelstillgångarna räknats med. Det stigande oljepriset är också en viktig faktor, för livsmedelsproduktionen i världen är beroende av fossila bränslen för framställningen av bekämpningsmedel och gödsel och för fjärrtransporter. Mat har blivit en bransch inom den petrokemiska industrin. FAO tycker inte att spekulation har speciellt mycket att göra med prispressen uppåt – trots att investeringsfonderna satsar hundratals miljarder dollar på högre priser och skapar en bubbla som driver priserna ytterligare i höjden. Det var enbart spekulation som fick priset på risoptioner att stiga med 31 % på några timmar den 31 mars. Detaljhandelspriset följde efter och konsekvenserna kan bli förödande. Som den amerikanska veteodlaren Tom Giessel sa alldeles nyligen: ”Vi förvandlar allt till varor och glömmer bort att det är mat, att det är något som människor måste ha. Vi handlar med liv.”

För att få bukt med svälten måste vi bort från industrijordbrukets monokulturer som utarmar jorden och förbrukar och förorenar vattnet. Regeringar och stater måste ta tillbaks makten över de politiska verktyg som behövs för att trygga livsmedelsförsörjningen genom investeringar i lokal och nationell livsmedelsproduktion. Och självklart måste vi sluta ta maten ur munnen på människor och hålla den i våra bränsletankar. Maten och jordbruket måste försvaras från finansmarknadens angrepp genom reglering och lagstiftning. Och vi måste säkra de grundläggande rättigheterna för alla som arbetar i jordbruket. Det här är faktiskt några av slutsatserna i FN:s egen IAASTD-rapport för utvärdering av kunskap, forskning och teknologi för utveckling inom jordbruket (Assessment of Agricultural Knowledge, Science and Technology for Development), som nyligen undertecknats av över 60 länder men vars slutsatser och forskningsrön helt negligerades på FAO-toppmötet.

Samtidigt som ILO-konvention 87 om föreningsfrihet 60-årsjubilerar sker fortfarande systematiska brott mot lantarbetarnas rättigheter. Och de systematiska förbrytelseerna speglas i en livsmedelsproduktion som varken är socialt eller miljömässigt hållbar. Lantarbete präglas än idag av fattigdom, våld, barnarbete, dödsolyckor och arbetsskador. Lantarbetarna exkluderas fortfarande specifikt från den nationella arbetsmarknadens system i övrigt i några av världens rikaste länder, länder som är storproducenter och storexportörer av mat. Hur kommer det sig att vi ännu 2008 slåss för att vinna erkännande för lantarbetarnas rätt till dricksvatten som en universell mänsklig rättighet?

Den felande länken mellan investeringar, produktion och anständigt arbete – som ju är namnet på det här panelsamtalet – är social reglering. Det spelar ingen roll hur många miljarder eller rentav triljoner som pumpas in i jordbruket, de investeringarna kan ändå aldrig ge anständiga jobb eller stärka rätten till mat. Istället får vi mer instabilitet och därför också en större sårbarhet. Social reglering på nationell och subnationell nivå, inklusive tillämpningen av ILO:s normer, behövs för att se till att de här kapitalflödena dirigeras om till anständigt arbete, fattigdomslindring och en hållbar tryggad livsmedelsförsörjning. Regeringar och stater måste ha och kunna utöva rätten att skydda maten och dem som arbetar med den.

Alltså måste ILO få en huvudroll i FN-organens olika samarbeten rörande livsmedelstrygghet. Vi anser därför att det är avgörande att ILO, i uppföljningen av det arbete som i år utträttats av Internationella arbetskonferensens kommitté för landsbygdsjobb och fattigdomslindring, kräver att ett offentligt livsmedelspolitiskt forum avseende matkrisen snabbt organiseras med tanke på produktion, investeringar och anständigt arbete. Ett politiskt forum där kvinnorna och männen som producerar vår mat – och deras fackföreningar – kan få gehör för de faktiska problemen och de verkliga lösningarna.

* * * * *

Internationella Unionen för Livsmedels-, njutningsmedels- och lantarbetareförbund samt förbund inom hotell- och restaurangbranschen (IUL) är en internationell facklig organisation bestående av 373 fackförbund i 121 länder med sammanlagt över 2,8 miljoner medlemmar. Den har sitt säte i Genève i Schweiz.

Internationella Unionen för Livsmedels-, njutningsmedels- och lantarbetareförbund samt förbund inom hotell- och restaurangbranschen (IUL)

Rampe du Pont-Rouge, 8, CH-1213 Petit-Lancy (Schweiz)

Tel: 0041-22 793 22 33

Fax: 0041-22 793 22 38

www.iuf.org

iuf@iuf.org